

Den danske avis kommer under lup på en ny måde, både hvad angår avisens ydre og indre liv, især fordi værket ikke kender til »udkantsområder«. Alle provinsens bladdistrikter er trukket frem og behandlet med samme indsigt og interesse som hovedstadsaviserne. Ikke mindst i kraft af dette er værket en guldgrube for enhver lokalhistoriker.

Pressens egne folk har ret naturligt først og fremmest hæftet sig ved, at dette er et meget aktuelt værk, der også indfanger de sidste 20 års udvikling og det »hamskifte«, denne udvikling har medført i dansk presse. Men pressefolk burde også tage ved lære af de lange linier i værket. Her bliver det klart, at enhver avisindsats må indrettes efter tidens specifikke vilkår, og at fremkomsten af talrige elektroniske medier gør det nødvendigt, at redaktionerne finder mere velovervejede og mere konsekvente koncepter for avisindsatsen, end da aviserne stort set var ene om nyheds-, opinions- og underholdningsmarkedet.

Erik Lund

Hans Chr. Bjerg: *»Til fædrelandets forsvaret«. Værnepligten i Danmark gennem tiderne.* (Værnepligtsstyrelsen, 1991). 107 s.

Værnepligtsstyrelsen har fået den gode idé at bede Hans Chr. Bjerg skrive om værnepligtens og udskrivningsvæsenets historie. Det er der kommet en kontant og instruktiv oversigt ud af.

Bjerg præsenterer de forskellige værnesystemer fra det tidlige, ret uorganiserede folkeopbud til det moderne, langt mere komplekse system sammensat af en professionel stående hær, en kadre-hær baseret på værnepligt og et militærforsvar i form af et hjemmeværn.

Bogen følger værnepligten fra dens tidligste form, ledingen, i 1000-tallet

over forskellige former for konskription til indførelsen af den almindelige værnepligt i midten af forrige århundrede. Undervejs tages den tilbagevendende diskussion om værnepligt kontra hvervning op til drøftelse bl.a. set i lyset af den våbenteknologiske udvikling og kongemagtens politiske og militære ambitioner.

Den almindelige værnepligt indførtes som en midlertidig krigsforanstaltning ved anordning af 23. september 1848 og blev lovfæstet året efter umiddelbart før udstedelsen af Grundloven. Det er værd at bemærke, at der trods Grundlovens ord om, at »enhver våbenfør mand er forpligtet til med sin person at bidrage til fædrelandets forsvar«, helt op til 1912 eksisterede undtagelsesbestemmelser, der tilgodeså bestemte grupper (især gejstlige). Og allerede fra 1917 begyndte en ny type undtagelser at gøre sig gældende i form af »civil værnepligt«, senere fulgt op af et egentligt Civilforsvar og tjeneste i udviklingslande. Det er m.a.o. kun i det korte tidsrum 1912-17, at vi i Danmark har haft »den ægte vare«, den almindelige værnepligt!

Bogen slutter med en status omkring 1990. Medens 1970'erne og 1980'erne karakteriseredes af bestræbelserne på at professionalisere forsvaret gennem etablering af et hvervet stampersonel, lægges der nu ved indgangen til 1990'erne vægt på at øge antallet af udskrevne værnepligtige og reducere stampersonellet. Det skyldes naturligvis ikke alene ønsket om at skabe en tættere kontakt mellem folk og værn, men også at det alt i alt er en væsentlig billigere model!

Bjerg kommer godt rundt om sit emne, der slet ikke er så tørt, som man måske umiddelbart skulle tro. Bogens litteraturoversigt giver læseren gode opfølgingsmuligheder, derimod er der ikke blevet råd til registre, og også illu-

strationsmaterialet har tydeligvis fået sparekniven at mærke.

Per Willemoes Jørgensen

H. C. Petersen (red): *Grønlændernes Historie fra urtiden til 1925*. (Nuuk, 1991), 273 s.

Denne bog er en oversættelse til dansk fra den grønlandske udgave, der kom i 1987. Redaktionsgruppens intention har været, at grønlandere skulle skrive grønlændernes historie for grønlanderne. Som sådan er den den første af sin art. Denne fremgangsmåde er næppe valgt fordi man mistroede den eksisterende historiske litteratur for at være forkert, men for at få den grønlandske synsvinkel fremhævet og ikke mindst for at få udviklingen i 20. århundrede beskrevet udfra dets grønlandske aktørers synsvinkel. Resultatet kan grønlanderne være tilfreds med, og vi andre kan være taknemmelige for at få lov at kigge med.

Bogen har en række bidragydere. Redaktionsgruppen kalder sig beskedent amatørhistorikere. På den baggrund har vi store forventninger til de grønlandske faghistorikere, som p.t. er under uddannelse. Selv har gruppen og redaktøren især trukket det store læs. Således har redaktøren præsteret på godt 30 sider at beskrive den kendte udvikling fra den første eskimoiske indvandring til omkring år 1900. Den historie er skrevet mange gange før, men sjældent så elegant og stramt disponeret som her. Teksten er gennemsyret af den underfundige grønlandske fortælletradition, hvor forskellen mellem egen holdning og de fremmedes fremtræder som en stille undren over deres gøremål. Den omstændighed, at Danmark i moderne tid byggede sin ret til Grønland på kongefællesskabet med Norge og dettes erhvervelse af skatteretten i

Grønland i Middelalderen, tages til efterretning med følgende bemærkning:

»Med nordboernes uddøen i Grønland burde man vel have anset aftalen med den norske kong af 1261 for ophævet af sig selv.« (s. 14)

Mere behøves ikke for at give grønlanderen en plads i den historie, som såvel i sit reale indhold som i sin beskrivelse har tyngdepunktet helt andre steder. (Argumentet om automatisk bortfald blev faktisk anerkendt af den internationale domstol i Haag 1933, meget til nordmændenes tilfredshed, for så skulle den danske adkomst godtgøres ud fra gøremålene efter kolonisationen 1721). Der behøves heller ikke meget plads for at beskrive og forklare de komplicerede dominansforhold i slutningen af det 19. århundrede, som følgende prøve viser:

»Samtidig var det dog endnu danskerne, der udformede og ledede administrationen af det grønlandske samfund. Datidens koloniherrer mente endog at kende den endegyldige sandhed om alle verdens indfødte uden for de hvides Europa og Amerika: Blot de kunne bevare deres traditionelle levevis intakt, var deres lykke gjort. Tanken var i og for sig akseptabel i det omfang man også havde sørget for, at forholdene rundt om i verden forblev uforandrede. Men det var jo ikke tilfældet: Inden for teknik, politik, økonomi og videnskab skete der ustandselig fornyelser i både Europa og Amerika. Og begge steder, af teknisk overlegenhed europæeren og amerikaneren den overbevisning, at man havde fri adgang til alle egne af kuglen, hvor man efter forgodtbefindende kunne tjene sine egne interesser.«

Bortset fra, at bevarelse af den traditionelle levevis nok var et særligt træk i den danske grønlandspolitik, så kan den overordnede karakteristik, og årsagsforklaring næppe anfægtes.

Fangererhvervets udvikling omkring